

משלי ואיוב

משלי א

(י) כי רגליהם וגו'. ולבסוף יסגרו גם אומך :
 (לג) כי משובת. עיני שלום. כמו בשוכה ונחת. ועיני תרומתי בהפגרת וילא :

ג

(ד) חן ושכר טוב. חן בעיני אלהים. ושכל טוב בעיני אדם. יראת ה'
 היא חכמה. וכשתעשה רק טוב תלליח בכל דרכיך. והרואים יאמרו
 שאתה בעל שכל טוב. ולפיכך בטח אל ה' ואל בינתך אל תשען אל תאמר
 אעשה עול וחמס ומעשה רמיה. ובבינתי וחכמתי אסתיר גנותי. אל תשען
 בזה על בינתך. אך בטח אל ה' שיחן שכרך ויליחך בדרך ישרה :
 (לה) מרים קלון. דרך לעג אמר מרים במקום משפיל. חכמים ינחלו כבוד.
 אבל הכסילים לא יהיה להם אלא קלון :

ה

(ו) ארח חיים גו'. סרס המקרא ודרשהו. נעו מעגלותיה לא תדע ארח
 חיים פן תפלט. כלו' מעגלותיה נראים ישרים ומעט מעט בלי שיודע לך
 הם נוטים מהקו הישר אל העקלקלות. באופן שאי אפשר לך לפלס ארח חיים.
 אחר שהחלות ללכת במעגלותיה : תפלים. שרש פלם עקר הוראתו עשה שיהיה
 הדבר ישר. כמו למעלה (ד' כ"ג) פלם מעגל רגליך והנה אמר באופן
 שלא תישר ארח חיים והכוונה כאלו אמר באופן שלא תישר דרכך בארח חיים :

ו

(ז) ובא כמהלך. הוא משרת בלתי מתפחד מארצו הגבור. וכן איש
 מנן הוא נושא הנזה ההולך לפניו. וכן בזכריה ג' ז' ונחת לך מהלכים
 כעטס כי תלאכיו ינוה לך לשמך בכל דרכיך :

ח

(כ) באורח צדקה וגו'. החכמה תהלכת בדרך לזקה ומשפט. והכוונה
 שהיא מלמדת לזקה ומשפט. כי אחר שאמר כי פריה טוב ויקר זאה

להודיע שתועלותיה אין נקזות על ידי ערמה ומרמה . כי כל דרכיה דרכי
דקה ומשפט. ואעפ"י כן להאחיל אזהבי יש :

ט

(ח) חצבה . המתרגם היה קורא הליכה עיין מתורגמן ערך עמד :

י

(טו) הון עשיר . הנכון כמו שפירש הרמ"ק (ראז"ע) למטה י"ח י"א הון
עשיר מדומה בעיניו כקריח עזו ויחשוב שיהיה נשגב זו :
(כט) התמימים יש להם מעוז (והוא דרך ה') ופועלי און שאין להם
המעוז הזה אין להם אלא מחתה :

יא

(כט) עובר ביתו יגחל רוח . המפור ממון אביו למוק יגחל רוח . והבן
האזיל המפור ממנו ובחזה את אחיו שהוא חכם לב למוק בהתמעט
נכסיו הבית ינטרך להכנס אליו ולקבל עלתו ומאוחו כעבד ול"ע אם חכם לב
הוא האח או העבד עיין למטה י"ז ב' :

יב

(כד) ורמיה . עין עללות ע' נח' :
(כה) דאנה בלב נו' . דבר דאנה ישחה נפשו :
(כז) לא יחרך נו' . הנכון גם כאן רמיה עין עללות :

יג

(ח) בן חכם כוסר אב . הנכון כפירוש רלב"ג ורש"י בשם י"א בשביל מוסר
האב הוא חכם ומפני שלא שמע גערה הוא לץ :
(יט) תאודה נהיה . כשארס ממלא תאוותו יש לו הנאה גדולה . אך החכם
אינו עבד לתאוותו . והוא סר מרע אף אם תהיה נפשו מתאוה לתאו
דבר לא כן הכמילים הם עבדים לתאוותיהם . ותועבה היא להם לפור מרע
אם תהיה נפשם מתאוה לו :

(ט) אחרים יליץ אשם. האשם יטח דרכם של ארילים :
 (יג) גם בשחוק גו'. גם רוב השחוק גורם כאב לב כי רבוי חממת השחוק
 מזיק לנוף וכן לפעמים השמחה אחריתה וסופה מתהפכת לחונה :
 (כה) ויפיה כובים מרמה. מי שירגיל לרבר שקרים גם שלא בכוונה להזיק
 אלא דרך המול. לבסוף יהיה איש מרמה. וקרוב לזה למעלה
 פסוק ה' :

מז

(ד) מרפא לשון. בריאות הלשון היא עץ חיים היא סבה שאדם יחיה חיים
 ארוכים וטובים. ואם יש סלף ומוס ונגע זה הוא שבר ונגע ברוח כלו'
 בכל האדם והכוונה מוח וחיים ביד לשון :
 (ו) ובתבואת רשע נעברת. המתרגם היה קורא ומבואח. תבואת הרשע
 אין לה קיימא וכן נכון :
 (יט) דרך עצל כמשכת חדה. דרך עלל היא בדמיונו מלאה קוליס ע"ד
 אמר עלל ארי בחץ (למטה כ"ב י"ג) כי דמיונו ועלולו מגדילים בעיניו
 כל דבר המתנגד להללחת מעשהו ועל ידי כן יושב ובטל ; אבל הישרים אשר
 נפשם חשקה לעשות הטוב. אינם נמוגים אחר מפחד רע מדומה לך נראה
 להם שדרכם סלולה ואין בה מכשול. חלחל גם כן דעת רש"י בקולר עליו :
 (כד) ארח חיים. המשכיל (המתנהג בדעת והסכל ויראת ה') יש לו ארח
 חיים העולה למעלה (המוליך אותו לחיים ולהלכה) כדי שיתרחק מדרך
 שאל היורדת אל חדרי מות ; השאלו שהוא בתחמיות הארץ הוא משל למיתם
 ולאברון (כי הוא מקום המתים) ומה שהוא למעלה (על הארמה) משכן
 החיים וההלכה :
 (ל) מאור עינים. כשנא לאדם מה שהיה מתאווה הוא פותח עיניו ונראה
 לו כאלו אורו עיניו וזה ישמח לבו. וגם שמוסה עונה השמחה ותעשהו
 דשן ושמן :

מז

(ד) וגם רשע ליום רעה. על דרך פרשן חרנך. הקב"ה משתמש בו
 כשיראה להביא רעה :
 (ו) וביראת ה' סוד מרע. אין הכוונה לסוד מהמטעים הרעים אלא להמלט
 מן הרעות (בחסד ואמת יכפר עון וביראת ה' האדם מתרחק מן הפגעים
 הרעים) וכיוצא בזה למעלה (י"ד י"ו) חכם ירא וסר מרע. וק למטה
 (י"ז י"ז) מסלת ישרים סוד מרע. הכוונה שהיא גורמת להתרחק מן הפגעים
 וכני שמפרש נוזר דרכו :

קפח

מזשרי מזן יז יח יט

(יא) פלם . הכוונה ה' שופט בלדק ושוקל כל מעשי בני אדם לתת לאיש כדרכיו . כי הנה מעשהו המה כל אבני כים. על דרך היולר עין הלא יציט :
(יב) איש בריעל כורה רעה . הוא כורה שמת להפיל בו רעהו. ועל שפתיו כשהוא מדבר עמו הוא מראה לו חבה יתרה כאם בוערת. והוא ע"ד (למטה כ"ו כ"ג) שפתים דולקים ולב רע :

יז .

(ד) שקר מזין . האיש רשע הוא מטה און לאיש שקרן והוא מאזין בדברי שקר אשר לשון הוות כלו' לדברי שקר היוצאים מפי רשע בעל לשון הוות :
(טו) למה זה מחיר . מנייר את הכסיל כאלו לוקח בידו כסף וזהב ומצקם לקנות חכמה . והוא אומר שכל כסף וזהב שבעולם לא יועיל לו לקנותה מאחר שהוא כסיל ואין לו לב ושכל. וכסעס לא יותן סגור תחתיה (איוב כ"ח) :
(יז) בכל עת : הרע האמתי הוא אזהב בכל עת . גם בעת רעה . והאח נולד להיות לעזר לעתות בצרה ואם לאו איננו ראוי להקרא אח :
(כו) גם ענוש לצדיק לא טוב . מדבר במלכים שאין טוב להם לענוש מי שיודעים שהוא צדיק ולרוב צדקתו הוא לפעמים מתנגד למלכו . ופירם ואמר להכות נדיבים על ישר . לא טוב להכות השרים אם אמרו דברי ישר ולא נשאו פנים למלך (תלמיד יוסף ירא) :

יח .

(ב) לא יחפוץ גו' . הכון כרלב"ג :
(ג) בבוא רשע גו' . הכון כרמ"ק :
(יז) וחקרו . הוא מנחין את הראשון ומגלה מה הוא (אם אמר דברי מרמה) וכמוהו ודל מנחן יחקרו (כ"ח י"א) :
(כא) ואוהביה יאכל פריה . אוהביה הוא השומר אותה (כמו שומר פיו ולשונו כ"א כ"ג. נולד פיו י"ג ג') ודוגמת המליצה הזאת נולד תאנה יאכל פריה כ"ז י"ח יאכל פריה כנגד יאכל פריה . ונולד כנגד אוהביה (יוסף ירא) :
(כד) להתרועע . הוא עתיד לשמוח ולעלות כמו יתרועעו אף ישירו :

יט .

(א) והוא כסיל . ולמטה כ"ח ו' והוא עשיר כ"ל מל' ויעש פיעה עלי כסל (איוב ט"ו כ"ז) :
(ב) גם בלא דעת . גם המחשבה והחפץ אם הם בלא דעת ובלי התבוננות הם דבר רע. אבל מי שהוא מוציא הדבר לפועל ועושה מעשיו בלי השכל

הוא יומר רע ונקרא חוטא. נפש הוא החפץ והרצון. ומלת גם דבקה עם נפש. גם נפש (אפי' החפץ לבדו) בלא דעת לא טוב :

(ז) מדרגה אמרים לו חמה. הרעים אינם לרש. אבל הם למי שאינו לרש לטוב וצד. ושהוא בעל שיחה ומשעשע חבריו צדבריו :

(י) לא נאווה לבסיל תענוג. אין רחוי שיהיה בידו להתענג ולעשות הטוב בעיניו וכן אין רחוי לעבד להיות מושל. כי על הרוב לא יתנהגו בשכל ויעשו רעות גדולות :

(טו) רמיה. ענין עללות ע' למע' יו"ד ר'. וי"ב כ"ד וכ"ז :

(טז) בווה דרכיו. של הקב"ה (רלצ"ג) והוא נרמז בשומר מלוא שהכוונה בלא ספק מלוח ה' :

(כו) חדר בני לשמוע מוסר. חדר בני להיות זקוק לשמוע כל יום דברי מוסר. בהיותך כל יום שוגה מאמרי דעת. כלו' למה תכריחני לחדש יום יום תוכחותי? (יוסף ירח). מלאנו שמע שאין הכוונה בו שמע צרזון אלא שמע בעל כרחו. כגון אלה ישמע ולא יצד. אשר לא תשמע את עבדך מקללך :

כ

(ו) רב אדם. רוב בני אדם מפרסמים החסד שעשו וגם מה שלא עשו. אך מי ימצא איש חמונים שלא יוסיף על האמת בספור מעשיו :

(ט) מי יאמר גו' (י) אבן ואבן וגו'. דבקים זה לזה. מי יאמר זכתי לבי: לפיכך אין ראוי למהר וליתן דופי באחרים ואל תדין את חברך עד שחגיע למקומו. אבל כשמחמירים על זולתם ומדברים רע עליהם על כל דבר קל שנכשלו בו. הם מקילים לעצמם ולא יחסרו להם טענות להצטדק על מעשיהם המגוונים והנה יש להם אבן ואבן איפה ואיפה. וזו תועבה לפני ה' :

(יז) חציץ. כאלו הקמח ההוא היו בו גרגרי אבן שנפלו מן הריחים בשעת טחינה :

(כו) מזרה רשעים. * דומה למה שאמר למע' מלך יושב על כסא דין מזרה בעיניו כל רע. והכוונה שהוא מבחין בין לריק לרשע מי הוא שדבריו אמתיים ומי הוא טוען טענות כוזבות ואמר שהמלך החכם מזרה ומרחיק מעליו הרשעים: ולא יתעו אחוה בשקריהם. ומוסיף ואמר וישב עליהם אופן והוא משל לקוח ממלכת הדישה שהיו דשים התבואה באופן עגלה (ישע' כ"ח כ"ז) כדי להפריד החבן מן הבר. וכן המלך החכם ממליח מחבולות כדי לברר האמת מן הכוזב וכמו שעשה שלמה באמרו גזרו את הילד החי לשניים. ואין הכוונה כלל שימית הרשעים במיתה משונה (כמו שחשבו גז' ופירשט) שאם הוא מזרה אותם איך ימיתם? ור' משה קמחי בפירושו המיוחס לראב"ע אמר

* פי' פסוק זה כבר נדפס בצופה למניד בנה שמינית עמוד 101.

כי תחלה ידכא אותם ואח"כ יסירם מפניו ואם היה כתוב שיכה אותם בשבט .
 היה זה אפשר . אבל אם יעביר עליהם אופן עגלה . אין ספק שימותו . ובמשל
 הזה מהעצרת האופן נכלל גם כן הלחץ והאצור שהסופט החכם לוחץ את הרשעים
 בתחבולותיו לא בייסורין . אבל בחקירות ובריקות ואוימים . ואם במעשה שמים
 הנשים מאמר גזרו את הילד החי לשנים היה כמדקרות חרב בלב אותה שהאמת
 אתה . הנה על הרוב יהיה הדבר בהפך שהחקירות מלערות ודוחקות הרשע
 עד שידה ; וגם בענין שמים הנשים אין ספק שגם אמו של הילד המת
 נלעטה בשמעה הלזוי ההוא כי רטונה היה שינתן לה הילד אלא שהחברה על
 עצמה ואמרה גזרו . כדי שלא להודות שהיו דברים שקר ואולי גם כן השמעה
 שהיה לה בלרת חברתה גברה על לער אצרת הילד שהיתה מתאוה לקנות
 (י"ב חייר תרכ"ג) :

(כ) גר ד' גו' . נשמת אדם היא כר שנתן לו האל . ובה הוא חופש כל
 חדרי כליות בני אדם ומכיר מה בלבבם . וזה דבק עם הפסוק הקודם
 מזרה רשעים מלך חכם (כ"ח אב תרכ"ג) :

(כח) חסד ואמת גו' . שתי המדות חסד ואמת (ההקצה ועשות משפט)
 שומרות המלך . אך החסד יועיל לכוון כסאו יותר ממדת הדין . ותלמידיו
 יהודים לולאטו מוסיף כי החסד מועיל גם אחרי מות המלך והוא סבה שישארו
 כסאו לבניו . כי החסד שעשה האב הוא סבה שכל העם יאהבוהו ויהיו נאמנים
 גם עם יולאי חלזיו :

(ל) חבורות פצע גו' . חבורות פצע ומכות חדרי בען הן תמרוק לאיש
 רע . כי תמרוק הייסורין יוסר וישוב טוב ויפה [מלשון תמרוקי הנשים]
 (גיז' וקב ונקי בפירוש שלישי) :

כא

(א) פלגי מים גו' . הגכון כרלב"ג . והכוונה להביא בני אדם להיות נאמנים
 עם המלך . כי כל מה שהוא עושה אינו אלא רצון האל (יוסף ירא) :

(ב) כל דרך איש גו' . עיין למעלה י"ו ב' :

(ד) רום עינים ורחב לב . (הנאווה ורוחב התאוות) הן ניר הרשעים
 (מה שהם חורשים ומושבים בלבם) והם לחטאת להם (הם לרע להם .

כמו לחטאת לבית ירבעם) :

(ו) פועל אצרות גו' . האוצרות העשויות בלשון שקר אין להם קיימא אך
 הם כהבל נדף והם ג"כ מוקשי מות לבעליהם . מוקשי . כך היה קורא
 רש"י וכן תרגמו קלח קדמוכים :

(ז) יגורם . מן גרר כמו יגורו בהרמו (חבקוק א' ט"ו) . ימשוך אותם
 לאברון . ופירש הכתוב כר"ש דעטמאלר . כשיבא על הרשעים שור אין
 להם תקומה . כי אין להם הללה ממקום אחר . יען תמיד מאנו לעשות משפט :

קצא

משלי כא כב

- (ח) דרך איש. דרך רוב בני אדם הוא הפכפך ור. אבל מי שהוא זך
אין פעלו הפכפך. אלא ישר תמיד. (יוסף ירא) :
- (ט) מאשת מדינים ובית חבר. הנכון כרל"ג. עיין פירושו למטה כ"ה
כ"ד. והכוונה טוב לשבת ימידי במקום מסוכן שאין תקוה שיבא אדם
שם. מלשבת עם אשת מדינים אעפ"י שתהיה דירתו בבית שיש בו חברה
בני אדם :
- (י) נפש רשע גו'. הרשע נכסף לעשות רע ולהזיק ואין לו חמלה וחמינה
על זולתו :
- (יב) משכיר צדיק גו'. הצדיק אינו נפתה בראותו הללמת הרשע. אבל
הוא מתבונן על ביתו ועשרו וכבודו. והוא גוזר על הרשעים הסלוקי
(המנהפכה והמפלה) מחמת הרע שהם עושים : מסלף. על דרך וטמחו
הכהן. יאמר שהוא טמא. אף כאן הצדיק אומר 'שהרשעים מעותדים לסלף
ולמפלה (כ"ג מרחשון תרכ"ד) :
- (טז) אדם תועה גו'. אולי כפי' ראשון של רמ"ק כיון שנטה אדם מדרך
השכל והתחיל לתעות בדרך רע. הוא הולך ותועה כל ימי חייו. ואין
לו מנוחה עד שימות :
- (כ) אוצר נחמד וגו'. והיותר כסיל שבמין האדם הוא לא לבד לא יאסוף
אוצר נחמד. אבל אם נמלא בידו מאבותיו. הוא מאבדו :
- (כז) וצדיק ירזן : כרש"י : ופי' יתן יתן לתאווה. ימלא תאוותו ולא ימנע
ממנה. ותאוותו לא תמיתנו : כי אינו מתעצל וה' מצריך את כל
מעשה ידיו :
- (כח) זבח רשעים וגו'. אף כי בזמנו יביאנו. וכל שכן שתועבה הוא כאשר
יביאו במחשבה רעה לרמות את הצדיקים כדי שיחשיבוהו לנדיק (מלודת
דוד) וכן מלינו בקהלת כטוב כחוטא כזבח כאשר אינו זבח :
- (כט) ואיש שומע לנצח ידבר. האיש המגיד ומעיד באמונה מה ששמע
וראה. הוא יוכל תמיד לדבר והכל יטו און לדבריו. בהיותם יודעים
שאינו צודה דברים מלבו :

כב.

- (ב) עשיר ורש נפגשו. הם זה כנגד זה. הם שני הפכים. עיין בה"ע
חקפ"ט עמוד 87 86 :
- (ד) עקב עגוה. (שהיא יראת ה'). כמו שמלאנו עניים להוראת לדיקים)
שושן וכו' :
- (ה) צנים פחים. בדרך העקש (הפך דרך ישרה) יש צנים ופחים.
כלומר הדרך העקלתון הוא מלא סכנות. ומי שרואה לשמור עצמו ילך
בדרך ישרה ומתוך כך ירחק מאותם צנים ופחים :

הצב

משלי כב כג

- (ו) חנוך דנער . ironia כדעת רלב"ג . וזא בלמ"ד כמו הלאל . ילמד דעת (חיוב כ"א כ"ב) :
- (ז) אורה טהר לב וגו' . מי שהוא אורב בלא לב ולב אכל לבו טהור . שפתיו חן . דבריו אהובים לכל . ואפילו המלך נעשה רעהו (וקרובין לזה דברי המאירי) :
- (ח) עיני ה' . נצרו איש דעת (ויראת ה' היא חכמה) עיין פירושי ליטעיה י"ח ב' :
- (ט) שוחה עמוקה . כמו כ"ג כ"ז :
- (י) עושה דל . חושב להרבות לעצמו . ואח"כ הוא נותן שחר לשופט עשיר . כדי שידיקאו בריבו . ונמצא מפסיד יותר ממה שהרויח במה שעסק :
- (יא) למה יקח משכבך מתחתך . כ"ל שאע"פ שאין לוקחין המשכב מבעל חוב . מן הערב לוקחין ואין מרחמין עליו . כי לא היה לו לערוב ערובה . כי בערובתו רמה את רעהו שבזולת הבטחתו לא היה מלווה :
- (יב) מהיר . עיין ישעיה י"ו ה' :

כג

- (א) את אשר לפניך . הוא המושל . החבונן תמיד לפני מי אתה עומד . כי המושל החכם בודק אותך באכילתך ואם אתה רעבנות אתה אוכל סכנים . אתה גורם רעה לעצמך . לפיכך אל תתאו למטעמותיו . כי הוא לא חזים כי הוא רוצה לנסות אותך אם אתה להוט אחר התענוגים ואז לא יבטח בך ולא יעלך למעלה רמה :
- (ב) מבינתך חדל . כמו חדלו לכם מן האדם (ישעיה ב' כ"ג) עיין שם פירושי :
- (ג) התעוּף . הנכון כרש"י . וכפלת תרומו ותיעוף . ומזה מגלה עפה . כפולה :
- (ד) אל תדחם . כאן מדבר ברע עין . ולא במושל כמו למעלה א—ג . והפסוקים קרובים ועניניהם דחוקים מאד :
- (ה) יתהלך במישרים . הנכון ingreditur blande כירונימוס . והוא דבק למטה . אבל אחריתו וגו' :
- (ו) הבוני וגו' . דרך מליצת השיר הוא נותן דברים אלו צפי השכור . אעפ"י שהוא לא יוכל לאמרם . והכוונה לומר . האיש השכור איננו מרגיש אפילו כשמכין אותו . ואחרי הקינו . לא יאחר לשוב ולשחות . כאלו בזמן תרדמתו היה מתאוה להתעורר כדי לחזור ולשחות (ר"ח כסלו) :

כד

- (א) התרפית . ביום נרת חבך . כדעת רש"י ורמ"ק :

- (ט) אל תתחר . non gareggiare . אל תקנא non emulare . להיות כמוס . כפי' רש"י :
- (י) עם שונים אל תתערב . אולי הכוונה אם שני בני אדם השויים זה וזה בדרכיהם ומזגם ודעותם הם בחברה ושותפות . אל תתחבר להם ואל תשתתף עמם . כי פתאום יקום אידם : כי זה מושך לכאן וזה לכאן . ופיר שניהם יבא פתאום בטרם יודע בואו (ד' כסלו) :
- (כ) שפתים ישק וגו' . ישק הוא נפעל כמו יגש . עיין דקדוקי § 448 והכוונה כפי' רש"י . ועיין פי' אחר בחוספות גיטין ט' :
- (כז) ובנית ביתך . תקח אשה . כרש"י :
- (כח) והפתית בשפתוך . לשון ויפתוהו בפייה וה"א התימה להוראת לא . אל תפתה בשפתוך . והכוונה אל תעיד שקר בננות רעך . וגם אל תדבר שקר בשבחו בדברי חלקקות :
- (לד) ובא מתהרץ . עיין ו' י"א :

כה

- (ה) גם אלה וגו' . שלמה אמר שלשת אלפים משל . כל שעה שהיה בא לחזינו חיזה מעשה מיוחד . היה אומר עליו משל ולמוד חכמה . ועבדיו היו כותבים אותם . ונשארזו בבית המלך ג' אלפים מאותם המשלים . ובזמן מן הזמנים (או גם בחיי שלמה) הועתקו קצת מהם ונחפרסמו בקרב ישראל . ואח"כ אנשי חזקיה חזרו ללקט וביררו מתוך אותם ג' אלפים עוד קצת משלים והם הכתובים מכאן ואילך והוליאום לאור :
- (ג) האל הגדיל כבודו על ידי שעשה כמה דברים נסתרים מהבנתנו . וכבוד מלכים הוא בחקרים בעומק הדברים להוליא המספט לאור . וכשהם עושים כן אין חקר לשכלם :
- (ז) מהשפירך לפני נדיב אשר ראו עיניך . שמלטרך להשפיל עלמך ולהניח מקומך לפני גדול הנכנס . מיד כשאתה רואה אותו נכנס בבית אמה צריך לחלוק לו כבוד ולחת לו את מקומך :
- (ט) וסוד אחר . אינו סמוך . והכוונה כרלב"ג . פן יחסרך שומע . בעל ריבך בשמעו שאתה מגלה חרפתו יחרף גם הוא אותך . וקלוקר יתגלה בלי תקנה :
- (יע) רעה . עיין דקדוקי § 515 בהערה :
- (כ) הנותן עדי זהב וכסף על בגדו ביום קרה אינו מועיל כלום להגלל מן הקור . וכן הנותן חומץ על נחר . וכן שר בשירים על לב רע ונעלב . אבל דוד היה מנגן בידו לפני שאול . והנגון פועל בנפש הרבה יותר מהשירים :
- (כה) קרים . נוזלים מן המקור (לא לוננים) עיין פירושי צינעיה ל"ז כ"ה :
- (כו) הנכון כפי' אבן יחיאל :

כו.

- (ב) לא תבוא. לפי הפשט. הנכון לא באל"ף :
 (ו) מקצה רגלים. אולי מבקשה כמו לקצות בישראל (מלכים ב' י' ל"ב) מעטין
 שרם קוף. השולח דברים ביד כסיל הוא מייגע כמה רגלים. ע"ן רש"י :

כז.

- (ג) בעם אויל. הצער שהאויל גורם לפעמים לזולתו דבריו או במעשיו .
 אף בזולת כוונה רעה . כעם אין ענינו חמה :
 (כג—כו) חמשה פסוקים ראו נראין בעיני מכתב "שלוח למלך מואב שהיה נוקד
 ועוסק במרעה הבהמות והוא משבח ומברכו. וזה אני אומר מפני
 מלח נזר (ואם נזר לדור ודור) :

כח.

- (ג) רבים שריה. אינם המלכים והמושלים. אלא שרי המלך אנשי ענתו.
 וכוונת הכתוב כי כשהארץ מלאה עונות יש למלך שרים רבים. וכשיהיה
 למלך שר ויועץ אחד מבין יודעי ארץ המלך ימים על ממלכתו :
 (ג) מי שטושק דלים ועכ"ל הוא נשאר עני. הוא דומה למטר סומף שהוא
 מזיק ולא מועיל :
 (ה) יבינו כל. בעיני המשפט. להרשיע רשע ולהצדיק צדיק :
 (ו) טוב. גליקליכער. כפי"י אייבעל (וכן למעלה י"ט א') ולפניו בעל שנות
 חיים :
 (ז) יחפש. יתחפש. כמו למטה פסוק כ"ח יסתר אדם :
 (ח) לא ינקה. מקללות :
 (כא) דבר פנים לא טוב. אבל כמה הוא יקר למצוא מי שלא ישא פנים
 לעשיר. כי על הרוב על פת לחם יפגע גבר :
 (כב) איש רע עין שאינו מביט לדלים. הוא נבהל ואץ להעשיר. ולא ידע
 כי זה יגרום לו חוסר ועניות :

כט.

- (ו) בפשט איש רע יש מוקשים שיפול בהם. כלומר פשעיו גורמים לו שילכד
 בפח התלאות. והצדיק בהפך ידון ושמה. כי בטוח הוא שאין לו מוקשים :
 (ט) ורגז ושחק. האויל. כדעת רלב"ג :

בְּשֵׁרֵי כַּף לַלֵּא

- (י) יבקשו נפשו. ידרשו דמו לנקום נקמתו. כפי' ראשון של רמ"ק. וכן גי' . וקרוב לזה אין דורש לנפשי (תהלים קמ"ג ה') :
- (יג) נפגשו. כמו שפירשתי למעלה כ"ב ב'. הם זה הפך זה :
- (יח) באין חזון. תוכחה. עיין פירושי על חזון ישעיה :
- (כ) חרדת אדם יתן מוקש. חרדתו גורמת לו מוקש. כלל"ג ואכן יחייא :

ל

- (ג) קרושים. האל הקדוש. כמו ביהושע כ"ד י"ט :
- (ד) מי עלה שמים וגו'. מי הוא בן אדם שיוכל לרעת החכמה הכללית. מי הוא שעלה שמים וירד. ויהיה כח בידו לאסוף רוח בחפניו וגו' כלומר להנסיח העולם וכל חלקיו. כמו שהאל עושה? מה שמו של איש כזה אם ירעת. או מה שם בנו אם היה בדור הקודם וגשאר בחיים אחד מבניו. והכוונה בכל זה כי אין בנו כח להבין החכמה המנהגת את העולם. וכעין מה שאמר ה' לאיוב. ואין לנו להרהר אחר מדותיו. אך ראוי לנו לבטוח בו. כי כל אמרת אלוה רופה. וכל מעשהו באמונה :
- (ח) בידים תתפש. אולי ל"ל תתפש כנפעל. היא קטנה ונתפשט ביד. ועכ"ז היא ביהיכלי מלך. כי עם כל השתדלות המשרתים לנקות הבית ישאר תמיד איזה עכביש באחד מן הסדרים הנשכחים. או כדעת אייכל תתפש נכח שאתה יכול לתפוש אותה בידך :
- (לא) ומדך אדקום עמו. כפי' רש"י. אין לעמוד לנגדו. כמו הליג שלא ישוב מפני כל. והסוס האזור למלחמה (זרזיר כפי' גי') והתיש שאינו ירא מפני כל. ועל שם שהוא עז נקרא עז :

לא

- (ב) מדה ברי. ענינו' אל בני. כמו ומה אחרבון על בתולה. וכן למי שלמה. דילמא. וכן בל' ערבי מא נאמר להוראת לא. עיין גי' :
- (ג) למחות מלכין. לנשים שגורמות אבדן המלכים (כפי' אייכל וראז'). וזריך לקרוא למחות (י"ד כסלו תרכ"ד) :
- (טו) וחק. ערץ. כפי' רש"י וכמו כי חק לכהנים מאת פרעה :
- (כה) ותשחק ליום אחרון. איננה דואגת לראות האפשריות לבוא. כי מלך אחד היא משתדלת בכל כחה להצלת ביתה. ומלך אחר היא אשה יראת ה' (פסוק ל') וכפה פרעה לעני וחורת חסד על לשונה. ולפיכך היא בוטחת בצאלהיה. ולא תירא משוד כי יבא. המאמין בה' איננו יושב ובטל. אבל הוא בוטח שיהיה ברכת ה' במעשה ידיו (ט"ו כסלו) :

קצו

מישרי לא

(כו) ותורת חסד עד לשונה. לימוד של חסד על לשונה. ר"ל מלמדת ומזרזת לעשות חסד עם הבריות (מלודת דוד). וכן פיה פתחה בחכמה. כל דבריה מלמדים החכמה (והחכמה היא החריפות ויראת ה'). והנה למוד הבנים (האידוקאליון) לא נשכח בפרשה הזאת. אעפ"י שעקר החובה הוא על האב ולא על האם:

(ט"ו כסלו תר"ך)

ברוך רחמנא דסייען

שר"ל